

Føroysk grundlóg til tín og tíni

Fólkaræði, mannagongdir, fólkaatkvøða, ríkisrættarlíga støðan, politiskt stríð og lögfrøðiligar ósemjur. Hetta eru orð, sum í stóran mun hava verið sett í samband við arbeiðið við føroyskari stjórnarskipan í almenna rúminum seinastu árinum.

Men henda lóg snýr seg um alt annað enn hetta.

Hon snýr seg fyrst og fremst um teg og hevur alstóran týðning fyri teg og dagligdagin hjá tær.

Tíni rættindi og skyldur

Stjórnarskipanarlógin skal sum heild tryggja tær eina røð av rættindum. Eitt nú rættindi til javnstøðu, lív, trygd, persónligt frælsi, bústað, frælst samskifti, trúarfrælsi, verjir tín ognarrætt, tryggjar tín rætt til skúla, sosiala trygd, trygган barndóm, og rætt at ferðast í egnum landi.

Brot úr lógini:

- Øll fólk eru javnsett uttan mun til kyn, eyðkenni ella frábreðgi.
- Øll eiga rætt til lív og trygd.
- Øll eru fræls og frí og vard móti ágangi.
- Bústaðir, ognir og alt privat samskifti eru vard fyri inntrivum.
- Allar ognir og øll rættindi eru vard fyri ágangi.
- Øll eiga rætt at trúgva og útinna sína trúgv.
- Ein og hvør eigur rætt til undir ábyrgd at hava og bera fram sína hugsan.
- Øll eiga javnbjóðis rætt til undirvísing. Øll eiga rætt til undirvísing í almennum fólaskúla.
- Øll eiga rætt til sømilig kor.
- Landið skal hava umsorgan fyri, at øll fáa virðilig ellisár.
- Tann, sum hvørki sleppur fram at egnari vinnu ella løntum arbeiði, eigur at fáa almennan stuðul og styrk.
- Øll eiga rætt at ferðast og fara á sjógvi og landi, tá ið tað ikki er fólki, fæi og náttúru til ampa.

Mongu rættindi mekja samstundis at vit øll og samfelagið fáa álagdar skyldur, fyri at tryggja at rættindini í stjórnarskipanarlógini verða vard og vird.

Okkara rættindi og móguleikar

Í lógini verður staðfest, at tú og aðrir føroyingar hava alt politiskt vald í landinum. Tað vil siga, at tað eru vit føroyingar, ið hava rættin til at skipa føroyska samfelagið og at samstarva við onnur lond, soleiðis sum vit ynskja hetta.

Eisini tryggjar lógin eina røð av rættindum hjá tær og øllum føroyingum í mun til ognarrætt til tilfeingið í landinum, til áseting av skattum og móguleikan at krevja fólkaatkvøður og løgtingsviðgerð av týðandi málum.

Brot úr lógini:

- Føroyar eru land, føroyingar eru tjóð, og alt vald í landinum er hjá Føroya fólki.
- Føroyar hava sambært sáttmálum samstarvað við onnur lond og kunnu framvegis samstarva við onnur lond sambært sáttmála.

- Føroya fólk hevur óskerdan rætt at skipa ríkisrættarlíga støðu landsins eftir eignum ynski við vanligum meiriluta á fólkaatkvøðu.
- Margfeldið á landi og á havleiðum landsins, sum privat ikki eiga, er tilfeingi og ogn fólksins.
- Tíggju prosent av veljarunum, ið hava valrætt til Løgtingið, kunnu við undirskrift krevja, at ávíst mál verður tikið til viðgerðar og gjørt av á Løgtingi.
- Eingin skattur beinleiðis ella óbeinleiðis kann leggjast á, broytast ella avtakast uttan við lóg.

Tú kanst krevja fólkaatkvøðu

Fleiri onnur lond arbeiða eisini við nýggjari grundlóg. Írland og Ísland eru tvey dømi. Í báðum førum verður fólk ið biðið um, at taka støðu til eina røð av týðandi stórmálum samstundis. Hetta áttu vit at umhugsað í Føroyum somuleiðis. Orsøkin er, at talan er um mál, ið skiftandi Løgting tykjast at hava sera trupult við at taka støðu til. Samstundis vil tað gagna fólkaræðinum og ávirkanina hjá tær og øllum føroyingum, um fleiri stórmál vórðu lögð til fólkaatkvøður, og harvið vórðu avgreidd og komið varð víðari. Eitt nú nýskipan av føroysku skúlunum, heilsuverkinum, fiskivinnuni og ikki minst av ríkisrættarlígu støðuni.

Fyrirteytin fyri fólkaatkvøðum er tó, at hesar eru væl fyrireikaðar, so fólk vita hvat atkvøðast skal um. Annars verður valluttøkan sera lág og atkvøtt verður á skeivum grundarlagi. Fólkaatkvøðan um kommunusamanleggingar var eitt gott dømi um eina fólkaatkvøðu, ið tíverri var alt ov illa fyrireikað. Úrslitið varð at 32,7% av føroyingum við valrætti møttu á vali. 67,3% valdu ikki at fara á val. Hetta má ikki endurtaka seg.

Lógin styrkir fólkaræðið og gevur tær fleiri móguleikar at ávirka og at krevja fólkaatkvøður.

Brot úr lógini:

- Fimtan prosent av veljarunum, ið hava valrætt til Løgtingið, kunnu krevja mál lagt til fólkaatkvøðu.

Donsk ivamál

Ongin trupulleiki við fleiri grundlógum í einum samveldi. Týskland og USA eru dømi um hetta.

Tú kanst ávirka tína grundlóg

Tað hevur sera stóran týðning, at tú gert vart við tína hugsan og ert við til at ávirka, hvussu okkara felags grundlóg skal orðast, og hvørji rættindi og skyldur hon skal fevna um.

Vónandi fer uppskotið til Stjórnarskipan til almenna og vælskipaða hoyring, har øll verða kunnað og fáa móguleika at kjakast og siga sína hugsan.

Upplagt hevði verið at stovnað heimasíðu og síðu har føroyingar møtast – eitt nú á Facebook – við kunning um uppskotið til Stjórnarskipan, og við móguleika at øllum at koma við viðmerkingum, ískoytum v.m. Eisini eiga fólk at hava móguleika fyri, at ringja, senda inn brøv ella vitja á ávísum staði. Tí ikki øll hava atgongd til teldur og alnót.

Vil annars undir øllum umstøðum mæla tær til, at lesa uppskotið og gera tína ávirkan galdandi á tann hátt, ið tær dámar best.

Føroysk grundlóg til tín og tíni – til okkum øll

Vit kunnu gleðast um, at vit búgva í einum parti av heiminum, har vit hava møguleika at ávirka okkara nútíð, framtíð og samfelag í so stóran mun sum vit kunnu. Serliga sjáldan er tað, at møguleiki er fyri at ávirka sjálva grundlógina í einum landi, tí henda verður bert smíðað og tillagað við sera longum millumbilum.

14 ár er nóg leingi at fyrireika eina nýggja føroyska grundlóg. Nú er tíðin komin til, at lata føroyingar siga sína hugsan – at tú fært møguleika at taka støðu.

Tíðin er komin til at taka næsta stigið.

Gongur sum ætlað verður lógaruppskotið, ið skal til 1. viðgerð í Løgtinginum í vikuni, beint í eina nevnd við umboðum fyri allar flokkar á Løgtingi. Tá henda nevndin er samd, verður uppskotið sent til almenna hoyring, og eftir hetta til fólkaatkvøðu. Vónandi Semja skal finnast millum allar flokkar. Vit kunnu og skulu megna hetta. Seinast ein setningur – hesuferð verður full semja !

Tað ómøguliga tykist altíð ómøguligt til tað er eydnast at fremja hetta í verki. Latið okkum vísa, at vit megna at finna fulla semju um henda týðandi grundarstein fyri Føroyar og allar føroyingar.

Eftir hetta verður lógin lögð til fólkaatkvøðu, har tú kanst velja, um tú ynskir eina føroyska grundlóg til tín og tíni – til okkum øll.

Kristina Háfoss

Løgtingskvinna fyri Tjóðveldi